

אברבנאל מלכים א הקדמה

אמר יצחק בן לאדני שר וגדול בישראל אדון יהודה אברבנאל, משרש ישי בית הלחמי, מזרע דוד נגיד ומצוה לאומי, מעם מפוזר ומפורד גלות ירושלם אשר בספרד:

הנה קרה לי בפירוש הספרים, ר"ל יהושע ושופטים שמואל ומלכים, הפך מה שקרה לחיאל בית האלי (מלכים א' י"ז ל"ד) בבנותו יריחו שבבכורו יסדה ובצעירו הציב דלתיה, ואני פציתי פה לה' בימים הראשונים (היו טובים מאלה) בהיותי שקט על שמרי במלכות פורטוגא"ל ארץ מולדתי לפרש הספרים האלה ארבעתם בראותי קוצר המפרשים בהם, וממשא מלך ושרים השתרגו עלו על צוארי לא יכולתי עשוהו, עד אשר נגעה בי יד ה' ומלך פורטוגא"ל יחשבני לאויב לו על לא חמס בכפי, נצב ימינו כצר לבלעני חנם ויבז את כל אשר לי הון עתק וצדקה ואמלטה רק אני בורח אל מלכות קשטילי"א מפני חרב היונה, ובבואי שמה בהיותי כגר בארץ כאורח נטה ללון, דרשתי מעל ספר ה' לשלם את נשוי ופירשתי שלשת הספרים הראשונים, יהושע, כי הושיעני אלקים ויצילני מחרב פרעה, ושופטים, כי יש אלקים שופטי' בארץ לשפוט משפטי ולריב ריבי מאיש חמסים, ושמואל, כי מי' שאלתיו, והיה כל זה בתחלת שנת רמ"ד מהאלף הששי ליצירה, וברצותי להתחיל בפירוש ספר מלכים, נקראתי לבוא אל בית המלך הוא מלך ספרד עליון למלכי ארץ, הוא המושל במלכות קשטילי"א ואראגו"ן וקטאלוני"א וסיצילי"א ושאר איי הים, ובאתי אל חצר בית המלך והשגל והייתי קרוב אליהם ימים רבים ויתן ה' אותי לחן בעיניהם ובעיני השרים היושבים ראשונה במלכות, ונתעסקתי בעבודתם שמנה שנים, גם עושר גם כבוד אשר יעשה אותם האדם וחי בהם קניתי לי בחצריהם ובטירותם, על כן תפוג תורה והמלאכה נעצרה, ומפני עבודת מלכי הגוים אשר לא מבני ישראל המה נטשתי את נחלתי מלכות יהודה וישראל ופירוש ספוריהם. ובשנה התשיעית שנת (ירמיהו ל"א י') מזר"ה ישראל, לכד מלך ספרד כל מלכו' גרנט"ה והעיר הגדולה גרנט"ה רבתי עם שרתי במדינות, ובחזקתו וגובה לבו חלף רוח ויאשם זו כחו לאלקיו, ויאמר עשו בלבו במה אתרצה לאלקי המאזרני חיל למלחמה? במה אקדם לקוני אשר נתן את העיר הזאת ביד? אם לא בהכניס תחת כנפיו העם ההולכים בחשך שה פזורה ישראל ולהשיב לדתו ואמונתו הבת השובה, או להשליכם אל ארץ אחרת מעל פני לא ישבו עוד בארצי ולא יכוננו לנגד עיני, ולכן יצא דבר המלך ודתו כדת מדי ופרס וכרוזא קורא בחיל, לכוון אמרין כל משפחות בית ישראל כי תעברו במים תפלוחן ותסגדון לאלקי הגוים טוב הארץ תאכלו כמונו היום ותשבו בארץ ותסחרוה, ואם תמאנו ומריתם ושם אלקי לא תזכירו ולא לקי לא איתכון פלחין, קומו צאו מתוך עמי מארצות ספרד ומסיצילי"א ומיוריק"א וסרדיני"א אשר תחת ממשלתי, ובמשלש חדשים לא תשאר פרסה מכל אשר יקרא בשם יעקב ובשם ישראל יכונה בכל מדינות מלכותי. בעת היותי שם אני בחצר בית המלך יגעתי בקראי נחר גרוני דברתי אל המלך פעמים שלש במו פי אתחנן לו לאמר הושיעה המלך! למה תעשה כה לעבדיך? הרבה עלינו מהר ומתן זהב וכסף וכל אשר לאיש איש מבית ישראל יתן בעד ארצו, קראתי למאהבי רואי פני המלך לבקש על עמי ורוזנים נוסדו יחד לדבר אל המלך בכל עוז להשיב ספרי האף והחמה ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים לאבדם, וכמו פתן חרש יאטם אזנו לא ישיב מפני כל, והמלכה עומדת על ימינו לשטנו הטתו ברוב לקחה לעשות מעשהו החל וגמור, יגענו ולא הונח לנו לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רגז, וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו, ובכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים, ותהי חרדה גדולה צרה כמכבירה אשר כמוה לא נהייתה מיום גלות יהודה מעל אדמתו על אדמת נכר, ויאמרו איש אל אחיו חזק ונתחזק בעד דתינו ובעד תורת אלקינו, מקול מחרף ומגדף מפני אויב ומתנקם, אם יחיונו נחיה ואם ימיתונו ומתנו לא נחלל בריתנו ולא נסוג אחור לבנו ואנחנו נלך בשם ה' אלקינו, וילכו בלא כח שלש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד מכל מדינות המלך אל אשר היה שמה הרוח ללכת ילכו ויצא מלכם לפניהם וי' בראשם, זה יאמר ל'י' אני וזה יכתוב ידו לה', מהם הלכו למלכות פורטוגא"ל ולמלכות נבאר"ה הקרובים אליהם, והנה צרה וחשכה ואפלה מנודח ומצאום צרות רבות ורעות השוד והשבר והרעב והדבר, ומהם שמו בים דרך ונתיבה במים עזים, וגם יד ה' היתה בס להמם ולאבדם, כי רבים בני שוממה לעבדים ולשפחות נמכרו בכל גלילות הגוים, ורבים טובעו בים סוף צללו כעופרת במים אדירים, וגם מהם באו באש ובמים כי נשרפו האניות ותבער בס אש ה'. סוף דבר כל משפטיו הרעים איש לא נעדר אשר לחרב לחרב ואשר לשבי לשבי, והדביק ה' בהם את הדבר והיו לזעוה לכל ממלכות הארץ עד כי ספו תמו מן בלהות וישארו מעט מהרבה, וכמאמר אבותינו (במדבר י"ז כ"ח) הן גוענו אבדנו כלנו אבדנו, יהי שם ה' מבורך. גם אני אבחר דרכם דרך אניה בלב ים, ואני בתוך הגולה באתי עם כל ביתי הבנים בני והצאן צאני פה העירה נאפול"י ההוללה אשר מלכיה מלכי חסד הם, השנה הזאת שנת גרי"ם הייתם (שמות כ"ב כ'), ודברתי אל לבי אשר נדרתי אשלמה לפרש ספר מלכים אשר לא עשיתי עד כה, גם כי עת לעשות לה' לזכרון חרבן בית קדשנו ותפארתנו והגליות אשר עברו על אומתנו הכתובים בספר הזה, וכמו שאפרש בג"ה. הנה אם כן חיאל בית האלי בבנין יריחו בבכורו יסדה ובצעירו הציב דלתיה, ואני הגבר ראה עניי בצעיר הגליות והגרשוים אשר עברו עלי, והוא הגלות הפרטי אשר לי ממלכות פורטוגא"ל יסדתי והתחלתי פירוש ארבעת הספרים האלה, ובבכור הגליות והעצום שבהם, הוא הגרוש המר והנמהר והשמד הגדול והנורא אכלנו הממנו גרשנו מהסתפח בספרד אשר כל שמענו תצלנה שתי אזניו, הצבתי דלתי הפירוש הזה והשלמתיו. וראיתי להקדים אל פירוש הספר הזה שתי הקדמות כוללות ומקיפות בעיני ספורי:

ואם לא יהרג

אלא עבר מפני האונס ולא נהרג לא הטיב לעשות והוא מחלל שם שמים באונס אמנם אינו חייב עונש מכל השבעה [מיני עונשים והם ד' מיתות ב"ד כרת מיתה בידי שמים ומלקות] שלא מצאנו בכל התורה כולה לא בקלות ולא בחמורות מקום שיחייב ה' גבול מגבולי העונש לאונס אלא לעושי ברצון כמו שאמר (במדבר ט"ו ל') והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' ולא שהיה אונס וכך אמרו בכל התלמוד (נדרים כ"ז א' ועוד) אונס דאורייתא הוא דכתיב (דברים כ"ב כ"ו) כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וברוב המקומות אמרו אונס רחמנא פטריה ולא נקרא לא פושע ולא רשע ולא פסול לעדות אלא אם כן עשה עבירות יפסל במ לעדות אלא שהוא לא קיים מצות קדוש השם ולא יקרא שמו מחלל שם שמים ברצון בשום פנים אמנם מי שיאמר או שיעלה בדעתו מפני שאמרו חז"ל יהרג ואל יעבר שאם עבר שיהיה חייב מיתה זה טעות גמורה שאין הדבר כן אלא כמו שאספר וזה שהוא מצוה שיהרג ואם לא נהרג אינו חייב מיתה ואפילו עבד ע"ז באונס אינו חייב כרת וכ"ש שלא יהרגוהו בית דין וזה העיקר הוא מבואר בתורת כהנים אמר השם יתברך בנותן מזרעו למולך (ויקרא כ' ה') ונתתי את פני באיש ההוא ולא אונס ולא שוגג ומוטעה

רפ"ח
רפ"ח
רפ"ח

אברבנאל

זכר שיבאו בגלות, מפוזרים ומפורדים בין העמים, ובמקום היותם "ככוכבי השמים לרוב" (לקמן י, כב), הנה ישארו מתי מספר. כי ימותו בגלות, ולא ישאר מהם כי אם אחד מעיר ושנים ממשפחה, כמו שאנחנו היום הזה"י. ויהיה זה מרשעת הגרים שיכלו אותם, והוא אמרו: "אשר ינהג יי" אהכם שמה".

זכר עוד מענשם, שכבר יבאו בגלות לכל כן מן הצרות והגזרות, שמפני הצרות העצומות יבאו רבים מהם לצאת מכלל הרח, ולעבוד אלהים אחרים מעשה ידי אדם. לא להאמינם בהם, כי אם בידיעתם והכרתם שהם "עץ ואבן, אשר לא יראו ולא ישמעו ולא יאכלו ולא יירחון". מפני שלא תהיה העבודה ההיא כי אם להמלט מן המות. כמו שזה היום מבואר ונגלה בכל ארץ ספר"ד וגם באיטלי"א, שמפני אימת מות ורוב הצרות והשמדות, יצאו רוב העם בעונות הרבים מכלל הדת"י, וישמרו תורת ה' בקרבם, ואת אלהי העמים יעבדו מפני היראה, עד שמפני זה יתעוללו במ העמים ויקראו מינים ואפיקורסים בדתם וישרפו אותם חיים על זה. ולא נזכר זה כאן כדרך חטא, כי אם כדרך עונש"י, שזה היה להם הגדולה שברעות. שבהכרתם והרגישם האמונה האלהית לבנם, יעבדו אלהים אחרים כפיהם ובלשונם יכובו למן, ויהיו נהרגים על זה. ועליו אמר כאן: "ועבדתם שם אלהים" אחרים ע"י. והותרו כזה הספק השלשה עשר והארבעה עשר.

על כן אמרתי, שמאמר "ובקשתם משם", הוא חזר אל מה שאמר: "ועבדתם שם אלהים" אחרים. שבהיותם עובדים אלהים אחרים, מתוקף הצרות והשמדות, כמו שפירשתי; יבקשו משם, רצוה לומר: מתוך אותה עבודה, שעושים מפני האונס, יבקשו אל ה', והיו מאמינים בו ובתורתו. וידע הוא שכן היה ענין האנוסים אשר המרו דתם, את אלהיהם היו יראים ואת אלהי העמים היו עובדים מן השפה ולחוץ. והבטיחם, שעם היותם עובדים אל אותם האלהות, ימצאו את ה' אם יבקשו אותו בכל לבבם ובכל נפשם"י. ומה טוב אמרו: "ככל לבבך ובכל נפשך". לפי שאותם האנוסים אינם יכולים לקיים המצות, אבל עקר בקשתם את השם יתעלה הוא כלבם ובנפשם בלבד. והודיע, שאם יבקשוהו כן ימצאו להם בעת צרתם. לא שיהיה קצת לבבם עם השם יתעלה וקצתו עם אלהים אחרים, כי אם ככל לבבם ובכל נפשם, שיהיה לבם שלם, עם היות הפעולות רעות כפי האתם"י.

ולפי שאמר כל זה על האנוסים שיצאו מכלל הדת, חזר לדבר כנגד האומה בכללה: "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה כאחרית הימים ושבת עד יי' אלהיך". רצוה לומר: כאשר תבא אל החולי הזה המסוכן, הנה אין רפואה טובה לך, מהתשובה אל האלהי יתעלה ולשמרת בקולו.

קמתי אני יצחק בן לאדוני השר יהודה בן שמואל בן יהודה בן יוסף מבני אברבנאל אשר בספרד שרי צבאות ישראל משורש ישי בית הלחמי מגזע דוד נגיד ומצוה לאומו. ומחנותיו מאסף ועל משמרתו אעמוד לבקש על עמו בליל חשכתו ולהעיר אותו משנת גלותו. כאיש אשר יעור משנתו. קדמתי בנשף וחברתי לו פירוש על ספר דניאל כי הוא באמת מבין שאר הנביאים מבשר טוב משמיע ישועה ובביאור מראותיו בחרתי הסתופף. ויען וביען בצרות עם ה' חם לבו בקרבו ויצמא שם העם למים נפשם בצמא נשתה בהתעטף עליו רוחו ונפשו תתעלף. חפרתי את הבאר הזה ומעין מבית ה' יצא להשקות עמי בחירי מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה לדעת לעות את יעף.

הקדמה
ספר
דניאל

צה

הַפְּלֵה מִיַּדְּךָ עַל זְכוֹת הָאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ יִצְחָק וְיַעֲקֹב

אל אֲחֵךְ יְחִיד וּמֵיחֵד הִנֵּה אֲבוֹתֵינוּ אֲבֹתֶיךָ יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַחֲזִיקוּ
בְּשִׁלְשֻׁלַת דְּרָכֵי אֱמוּנָתְךָ חֶסֶד דִּין וְרַחֲמִים, וְהָרִי כָּל בְּנֵיךָ יוֹצֵאי
יִרְכָם, (אם בְּלֹא בְּרָכִים"י) הַתְּחַזְּקוּ נָא זְכוֹתוֹ לְפָנֶיךָ יְהוָה) (אם חֶסֶד אֲבֹתֶיךָ
יַעֲלֶה לְפָנֶיךָ) רַחֵם עַל פְּלִיטַת צֵאן יִרְדֶּה, וְאַל תִּרְאֶה לְעוֹנֵם כִּי מֵרַב הַדָּחַק
וְהַצָּרוֹת אֲשֶׁר סָבְלוּ לֹא הִמִּירוּ אֶת כְּבוֹדְךָ, קוּי לְגִלּוֹי אֱמֶתְךָ, וְאִם זְכוֹת יִצְחָק
יַעֲלֶה לְפָנֶיךָ הֲלֹא מֵה יִצְדַק אֲנוֹשׁ עִם אֵל (איוב ט. טו.) וְלִפְנֵי גְבוּרַתְךָ נִתְיַצֵּב
אִי עַל פִּי כֵּן רָאָה ה' וְהִבִּיטָהּ (איוב א. יא), כִּמְהָ הִרְעוּ לָנוּ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ,
הֲלֹא אִם תִּרְאֶה אֶת בְּנֵיךָ לְנִגְדָם צְדִיקִים יְהוּ, וְתִנְקֵם אֶת נִקְמַתְם מֵאֵת
צוּרֵיכֶם וְכָל גְבוּרַתְךָ תִּהְיֶה עַל שׁוֹנְאֵיךָ"י) וְצְדִיקְךָ לִישְׂרָיִי לֵב (תהלים לו, יא).

רפ"ח
רפ"ח

ואם צְדִיקַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִקִּים אֶת עֲרֻתְךָ תִּרְאֶה, בְּזְכוֹתוֹ תִּגְלֶה אֱמֶתְךָ
בְּעוֹלָמְךָ, שְׁנֵאמַר בּוֹ בְּלֹה זְרַע אֱמֶת וְרִמְיָהּ ב, כא). וְתִקְוֶת בְּנֵיךָ לֹא תִהְיֶה
לְרוּחַ כִּי אִמָּה אֵל אֱמֶת (תהלים לא, ה) לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי ה'.